

EÖTVÖS LORÁND TUDOMÁNYEGYETEM
TERMÉSZETTUDOMÁNYI KAR

Szekeres Ágnes

SZERELMI KAPCSOLATOK
MATEMATIKÁJA

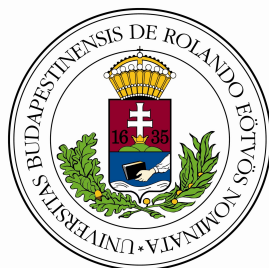
BSc szakdolgozat

Alkalmazott matematikus szakirány

Témavezető:

Dr. Kovács Sándor

Numerikus Analízis Tanszék

Budapest, 2024.

Köszönetnyilvánítás

Köszönettel tartozom mindenkinek, aki békén hagyott, amikor arra volt szükségem - vagyis majdnem mindig. Köszönöm páromnak, hogy elviselte a kirohanásaimat és idegösszeomlás közeli állapotaimat, és támogatott lelkileg. Köszönöm a segítséget a témavezetőmnek, Dr. Kovács Sándornak.

Budapest, 2024. tavasz

Szekeres Ágnes

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés	1
2. Lineáris modellek	3
2.1. A legegyszerűbb modell	3
2.2. Rinaldi-féle lineáris modell	5
3. Nemlineáris modellek	8
3.1. Biztonságos kötődésű és elfogulatlan felek kapcsolati modellje	8
3.2. Bizonytalan kötődésű és elfogulatlan felek kapcsolati modellje	12
3.2.1. Felek megegyező paraméterekkel	13
3.2.2. Az általános eset	14
3.3. Szerelmi ciklusok	17
3.3.1. Határciklus létezése	19
3.4. Időkésleltetés vizsgálata	21
3.5. Házasságok sikeressége	27
Források	33

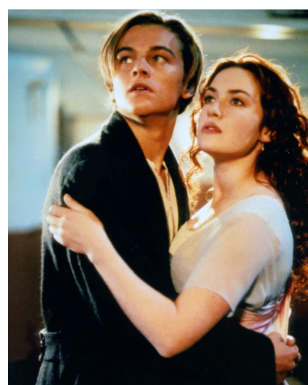

1. Bevezetés

Az emberi viselkedés egyik legelemibb mozgatórugója, minden érzés közt a legszélsebb és legelsőpróbb erejű a szerelem, mely ugyanakkor bonyolult és látszólag kiszámíthatatlan. A szerelmi kapcsolatok ezért ősidők óta foglalkoztatják az emberiséget. Az idillikus, boldog, vagy még inkább a beteljesületlen, tragikus szerelmek sok művészt ihlettek meg, legyen szó a művészet bármely területéről. Megszámlálhatatlan alkotás központi témája a szerelem, akár festészetről, szobrászatról, zenéről, irodalomról, táncművészetéről, vagy bármely művészeti ágról is beszélünk. Lehetetlenség olyan területet keresni, ahol nem bukkan fel -s leginkább főszereplőként- a szerelem. Sok film központi témája is egy-egy szerelmi kapcsolat.

Jul.—“WILT THOU BE GONE? IT IS NOT YET NEAR DAY.”—Act III, SCENE 5.

1. ábra. Bal oldalt Shakespeare: Rómeó és Júlia ábrázolás; jobb oldalt jelenet a Titanic című 1997-es filmből.

Matematika és szerelem. Létezik köztük kapcsolat? Mit keres az egzakt és racionális világot alkotó, konzekvenciákhoz és törvényszerűségekhez kötött matematika a szerelem szabad és látszólag logikátlan világában? A matematika egy olyan tudomány, aminek az érzésekhez alapvetően nincs köze. Viszont a matematika a valóságtól leválasztható külön világot alkot, ebben hasonlít a szerelmi kapcsolatokra (szokták mondani, hogy a szerelmesek "rózsaszín ködben" élnek, tehát az ő világuk is egy külön világnak nevezhető). Nyilvánvaló, hogy a matematikusok is szoktak szerelembe esni, így az érzések komplikáltsága és nehezen érthetősége foglalkoztatja őket, és néhányan közülük megpróbálták valamilyen módon összekötni a szerelmet és a matematikát. Kísérletet tettek a kapcsolatok modellezésére, hogy ezáltal jobban megértsék azokat. A szerelem nyilván összetett érzés, lehet egyszerre imádni a másik ember egyik tulajdonságát, ám ezzel párhuzamosan más viselkedésformáit egyazon időben nem szeretni, vagy akár gyűlölni. A matematikai modellek leegyszerűsítettek, nincs lehetőség a szerelem és az azt befolyásoló külső tényezők és körülmények tökéletes leképezésére, de attól még egyes modellek fő következtetései egybecsengenek a valósággal, így egyáltalán nem nevezhetők haszontalannak.

Rinaldi, Gragnani és szerzőtársaik *Modeling Love Dynamics* című könyvükben [4] több közismert szerelmi történettel alátámasztják a modelljüket, meglehetősen lenyűgöző

módon. Ezekről a példákról részletesen itt a szakdolgozatban nem lesz szó, csak magukról a modellekről.

Egy másik tartalmas könyvet a témában John M. Gottman, James D. Murray és tanítványaik írtak: *The Mathematics of Marriage* [2] egyik legfőbb célja, hogy meg lehessen jósolni már egy kapcsolat elején, hogy válással végződik-e egy házasság. Mivel korunkban a házasságok legalább fele válással végződik [1], ez fontos és hasznos tudás (lenne). Pszichológusok, szociológusok és egyéb szakemberek sokféle eszközzel próbálták már megfejteni, hogy mi a szerelem titka, és mi az, ami a hosszútávú fenntartásában fontos. Létezik-e a párkapcsolatokra egyértelmű modell, mint ahogy sok minden másra az életben?

Kapcsolatok és érzések *változásáról* van szó, így adódik, hogy a modellezéshez a legkézenfekvőbb differenciálegyenlet(ek)et használni. Több különböző megközelítés keletkezett a modellezésre, a függvényekre és a paraméterekre. Továbbá nem mindegy, hogy hosszú- vagy rövidtávban gondolkodunk. Valamelyest különböző célokat szolgálnak a különböző modellek: míg valamelyik csak pár hónapra előre szeretné megjósolni a kapcsolat állapotát, van olyan, ami pedig inkább egy évtizedre, vagy akár egy életre előre keresi a biztos megoldást, a tökéletes párt.

Így a modellezésen keresztül válik a matematika az élet (és a szerelem) szerves részévé. A világegyetem rendszerében szükségszerűen a matematikai törvényszerűség uralkodik.

2. Lineáris modellek

2.1. A legegyszerűbb modell

A legegyszerűbb kapcsolati modellt Steven Strogatz alkotta meg, szimplán pedagógiai céllal (vagyis a modell pontossága másodlagos volt) [6]:

$$\begin{aligned}\frac{dR}{dt} &= aR + bJ \\ \frac{dJ}{dt} &= cR + dJ\end{aligned}\tag{1}$$

A szerelem minőségét egy-egy szám jellemzi a két fél részéről - $R(t)$ (Rómeó szerelme) és $J(t)$ (Júlia szerelme). Rómeó kapcsolódási stílusát a és b , Júlia kapcsolódási stílusát c és d határozza meg.

Ez a modell nem veszi számításba, hogy a szerelem egy értékkel nehezen határozható meg, és hogy a szerelmet nem csak az egyén saját érzése és partnere érzése befolyásolja. A modell kizárja a tanulás és adaptáció lehetőségét is. Azonban így is érdemes megvizsgálni. Sprott *Dynamical Models of Love* című publikációja [6] alapján írtam ezt a fejezetet.

Tehát egy állandó együtthatós, homogén lineáris differenciálegyenlet-rendszert vizsgálunk. Az együttható mátrix sajátértékei:

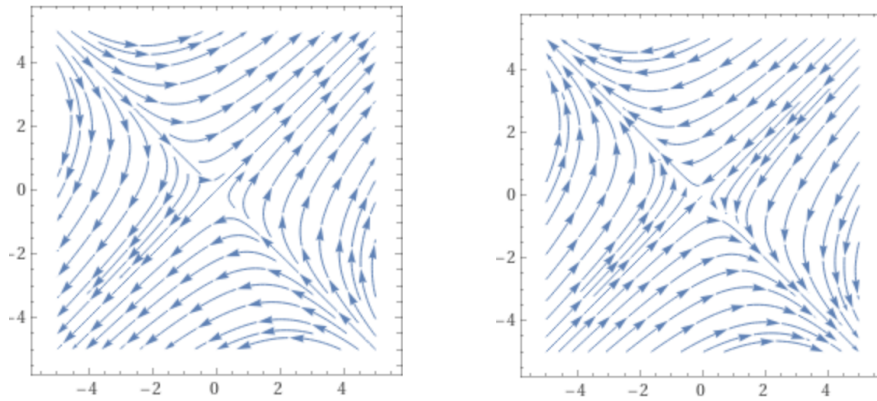
$$\lambda_{1,2} = \frac{a + d \pm \sqrt{(a + d)^2 - 4(ad - bc)}}{2}$$

A fáziskép lehet bármi: fókusz, csomó vagy nyereg is. Az origó az egyensúlyi pont mindegyik esetben. Nézzük meg azt a speciális esetet, ahol $c = b$ és $d = a$ [6] (azaz Rómeó és Júlia kapcsolódási stílusa megegyezik). Ekkor

$$\lambda_{1,2} = a \pm b$$

Legyen $|a| < |b|$. Ha óvatos párról van szó, azaz $a < 0$ és $b > 0$, vagy ha buzgó párról van szó, azaz $a > 0$ és $b > 0$, akkor nyereg a fáziskép, mégpedig olyan, hogy vagy az I. vagy a III. síknegyedben tartunk végtelenbe (2. ábra bal oldal), azaz vagy nagyon szeretni vagy nagyon utálni fogja egymást Rómeó és Júlia, a kezdeti feltételektől függően. Ha remete párról van szó, azaz $a < 0$ és $b < 0$, vagy ha nárcisztikus párról van szó, azaz $a > 0$ és $b < 0$, akkor szintén nyereg a fáziskép, viszont a végeredmény az, hogy a pár egyike imádni fogja a másikat, a másik viszont gyűlölni az egyiket (2. ábra jobb oldal).

Most legyen $|a| > |b|$. Ekkor $a < 0$ és $b > 0$ (óvatos pár) esetén a fáziskép stabil fókusz vagy stabil csomó. $a < 0$ és $b < 0$ (remete pár) esetén szintén. Viszont $a > 0$ (buzgó vagy nárcisztikus pár) esetén a fáziskép instabil fókusz vagy instabil csomó.

2. ábra. Nyereg fázisképek.

Megvizsgálom még azt az esetet, amikor Rómeó és Júlia pont ellenkező módon működnek, azaz $c = -b$ és $d = -a$. Ekkor

$$\lambda_{1,2} = \pm \sqrt{a^2 - b^2}$$

Ha $|a| < |b|$, akkor a sajátértékek komplexek. Ekkor a differenciálegyenlet együttható mátrixának nyoma 0, determinánsa pozitív, így a fáziskép centrum. Azaz ilyen esetben a párok egy örök körforgásban vannak az érzéseik tekintetében. Ha $|a| > |b|$, akkor is az együttható mátrix nyoma 0, viszont determinánsa negatív. Ekkor a fáziskép nyereg, mégpedig olyan, hogy $ab > 0$ (egyik fél buzgó, másik remete) esetén ellentétes érzések felé tart a két fél (2. ábra jobb oldal), $ab < 0$ (egyik fél nárcisztikus, másik óvatos) esetén pedig vagy kölcsönösen pozitív vagy kölcsönösen negatív érzések felé tartanak (2. ábra bal oldal).

2.2. Rinaldi-féle lineáris modell

A következő modell és elemzése a Modeling Love Dynamics [4] című könyvben szerepel.

$$\begin{aligned}\dot{x}_1 &= -O_1(x_1) + R_1^L(x_1, x_2) + R_1^A(A_2, x_1) \\ \dot{x}_2 &= -O_2(x_2) + R_2^L(x_2, x_1) + R_2^A(A_1, x_2)\end{aligned}\quad (2)$$

x_1 és x_2 a vizsgált kapcsolatban lévő két fél érzéseit jelenti. Pozitív szeretetet, a 0 apátiát, negatív utálatot jelent, és minél nagyobb az abszolútértéke, annál erősebb az érzés. O_1 és O_2 a felekhez tartozó feledés függvény, R_1^L és R_2^L a másik érzésére történő reagálás, míg R_1^A és R_2^A a másik vonzerejére reagálás. A vonzerőbe nemcsak a külső megjelenés vonzósága, hanem például az intelligencia és a társadalmi státusz is beletartozik. Azaz a személy minden vonása számít, amit vonzónak tarthat a másik.

Minden pár az $x = (0, 0)$ pontból indul az ismerkedéskor. Ekkor $\dot{x}_1 = \gamma_1 A_2$ és $\dot{x}_2 = \gamma_2 A_1$, azaz kezdetben csak a vonzerő számít az érzelmek alakulásában. Amikor valamelyik fél vonzereje negatív, akkor általában nem bonyolódik kapcsolatba a két fél, ezért ebben a fejezetben csak azok az esetek vannak, amikor mindkét fél vonzereje pozitív ($A_i > 0$, $i = 1, 2$).

A feledés függvényéről feltehető, hogy lineáris és szigorúan monoton csökkenő. Legyen $\alpha_i \in \mathbb{R}$, $\alpha_i > 0$, $i = 1, 2$. Tegyük fel, hogy az érzésre reagálás csak a másik fél érzésétől függ, és annak függvényében lineáris. Legyen $\beta_i \in \mathbb{R}$, $\beta_i > 0$, $i = 1, 2$. Továbbá tegyük fel, hogy a vonzerőre reagálás csak a másik vonzerejétől függ, és $\gamma_i > 0$ együttható jelenti, hogy az adott személyre mennyire hat mások vonzereje. Ekkor a modell az alábbi:

$$\begin{aligned}\dot{x}_1 &= -\alpha_1 x_1 + \beta_1 x_2 + \gamma_1 A_2 \\ \dot{x}_2 &= -\alpha_2 x_2 + \beta_2 x_1 + \gamma_2 A_1\end{aligned}\quad (3)$$

Ez egy állandó együtthatós lineáris differenciálegyenlet-rendszer:

$$\dot{x} = Ax + b$$

ahol

$$A = \begin{pmatrix} -\alpha_1 & \beta_1 \\ \beta_2 & -\alpha_2 \end{pmatrix}, b = \begin{pmatrix} \gamma_1 A_2 \\ \gamma_2 A_1 \end{pmatrix}$$

Tudjuk, hogy ez akkor és csak akkor aszimptotikusan stabilis, ha $\det(A) > 0$ és $\text{Tr}(A) < 0$. Ami azt jelenti, hogy $\alpha_1 \alpha_2 - \beta_1 \beta_2 > 0$. Ezt az esetet vizsgáljuk a továbbiakban.

2.2.1. Állítás ([4]). *Ha adott x megoldásra és t_1 időpontra $x(t_1) > 0$, akkor minden $t > t_1$ -re $x(t) > 0$. (Azaz ha valamikor az érzések pozitívak, azok is maradnak.)*

Bizonyítás. Ha $x_1 = 0$ és $x_2 > 0$, akkor $\dot{x}_1 > 0$. Hasonlóan ha $x_2 = 0$ és $x_1 > 0$, akkor $\dot{x}_2 > 0$. Ebből következik, hogy az első síknegyedből nem léphetnek ki a megoldások. $\square$

2.2.2. Állítás ([4]). *Ha a rendszer aszimptotikusan stabilis, a rendszer $\bar{x}$ egyensúlyi pontja szigorúan pozitív.*

Bizonyítás. A rendszer egyensúlyi pontja rövid számolás alapján:

$$\bar{x}_1 = \frac{\alpha_2 \gamma_1 A_2 + \beta_1 \gamma_2 A_1}{\alpha_1 \alpha_2 - \beta_1 \beta_2}, \quad \bar{x}_2 = \frac{\alpha_1 \gamma_2 A_1 + \beta_2 \gamma_1 A_2}{\alpha_1 \alpha_2 - \beta_1 \beta_2} \quad (4)$$

Ha aszimptotikusan stabilis a rendszer, akkor $\alpha_1 \alpha_2 - \beta_1 \beta_2 > 0$, ezért

$$\bar{x}_1 > 0, \quad \bar{x}_2 > 0$$

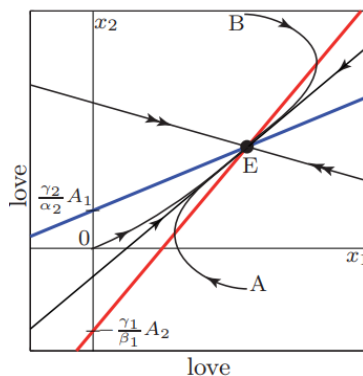
$\square$

2.2.3. Állítás ([4]). *A $(0, 0)$ pontból a megoldás folyamatos növekedéssel az egyensúlyi pontba visz. (Azaz két ember kapcsolata -a korábban felsorolt feltételek mellett- az ismerkedéstől elindulva egyre jobb lesz, míg végül elér egy pozitív egyensúlyi helyzetet.)*

Bizonyítás. A nullklínák:

$$\begin{aligned} x_2 &= \frac{\alpha_1}{\beta_1} x_1 - \frac{\gamma_1}{\beta_1} A_2 & (\dot{x}_1 = 0) \\ x_1 &= \frac{\alpha_2}{\beta_2} x_2 - \frac{\gamma_2}{\beta_2} A_1 & (\dot{x}_2 = 0) \end{aligned}$$

Az első nullklína az x tengelyt $x > 0$ -ban metszi, és monoton növekvő, a második nullklína pedig az y tengelyt $y > 0$ -ban metszi, és monoton növekvő, ezért 3. ábrán fáziskép alapján látszik, hogy a $(0, 0)$ pontból a megoldás az egyensúlyi pontba visz. $\square$

3. ábra. [4] Trajektóriák és nullklínák

2.2.4. Állítás ([4]). *Ha β_i -t $[\gamma_i$ -t] megnöveljük, $\bar{x}_1$ és $\bar{x}_2$ is növekszik.*

Bizonyítás. Egyensúlyi pont koordinátáiból (4) könnyen látszik. $\square$

2.2.5. Állítás ([4]). *Ha A_i -t megnöveljük, $\bar{x}_1$ és $\bar{x}_2$ is növekszik.*

Van egy közösség, ami N párból: N férfiből és N nőből áll. Tegyük fel, hogy nincs két nő (se két férfi) ugyanolyan vonzerővel: $A_i^h \neq A_i^k \quad h \neq k$. Egy ilyen közösséget instabillnak nevezünk, ha van olyan férfi és nő, akik különböző pár tagjai, de úgy gondolják, hogy nekik egy párként jobb lenne. Ellenkező esetben pedig stabilisnak nevezük a közösséget. A következő definíció ez pontosítva:

2.2.1. Definíció ([4]). *Egy N párból álló közösség*

$$[A_1^n, \alpha_1^n, \beta_1^n, \gamma_1^n; A_2^n, \alpha_2^n, \beta_2^n, \gamma_2^n] \quad n = 1, 2, \dots, N$$

instabil, ha létezik legalább egy (h, k) pár úgy, hogy

$$\begin{aligned} \bar{x}_1(A_1^h, \alpha_1^h, \beta_1^h, \gamma_1^h; A_2^k, \alpha_2^k, \beta_2^k, \gamma_2^k) &> \bar{x}_1(A_1^h, \alpha_1^h, \beta_1^h, \gamma_1^h; A_2^h, \alpha_2^h, \beta_2^h, \gamma_2^h) \\ \bar{x}_2(A_1^h, \alpha_1^k, \beta_1^k, \gamma_1^k; A_2^k, \alpha_2^k, \beta_2^k, \gamma_2^k) &> \bar{x}_2(A_1^k, \alpha_1^k, \beta_1^k, \gamma_1^k; A_2^k, \alpha_2^k, \beta_2^k, \gamma_2^k) \end{aligned} \quad (5)$$

Ellenkező esetben pedig stabilisnak nevezük a közösséget.

2.2.6. Állítás ([4]). *Egy közösség akkor és csak akkor stabilis, ha az n . legvonzóbb nő az n . legvonzóbb férfival van ($n = 1, 2, \dots, N$)*

Bizonyítás. A (5)-es feltétel azzal ekvivalens, hogy

$$A_2^k > A_2^h, \quad A_1^k < A_1^h$$

Tehát ha egy közösség instabil, akkor létezik (h, k) pár, hogy $A_2^k > A_2^h$, $A_1^k < A_1^h$. Ekkor az n . legvonzóbb nő nem az n . legvonzóbb férfival van, mert az azt jelentené, hogy minden (h, k) párra ha $A_2^k > A_2^h$, akkor $A_1^k > A_1^h$.

Fordítva, ha nem igaz minden n -re, hogy az n . legvonzóbb nő az n . legvonzóbb férfival van, akkor ha $A_1^1 < A_1^2 < \dots < A_1^N$, akkor létezik $k < h$, hogy $A_2^k > A_2^h$, és ekkor a közösség instabil. $\square$

3. Nemlineáris modellek

3.1. Biztonságos kötődésű és elfogulatlan felek kapcsolati modellje

Ez és a következő kettő fejezet is a Modeling Love Dynamics [4] című könyv egy fejezetének feldolgozása.

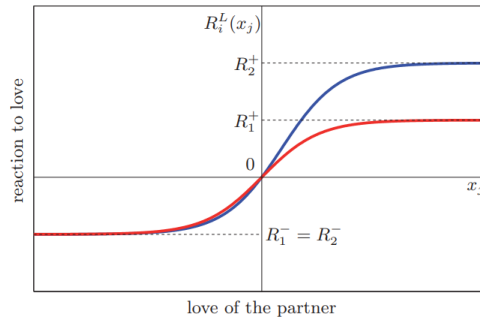
3.1.1. Definíció ([4]). *Ha a (2)-es modellben lévő R_i^L függvényre $\frac{dR_i^L}{dx_j} > 0$, akkor az i személy biztonságos kötődésű.*

3.1.2. Definíció ([4]). *Ha a (2)-es modellben lévő R_i^L és R_i^A függvények nem függenek x_i -től, akkor az i személy elfogulatlan.*

Az előző fejezetben lévő (3)-ös modellben biztonságos kötődésű, elfogulatlan párok szerepeltek. Most is ilyen párokról lesz szó, viszont most az (3)-ös modellhez képest élünk azzal a módosítással, hogy A_i lehet negatív is, és a nem korlátos (és ezért irreális) R_i^L függvény helyett most legyen:

$$R_i^L(x_j) := \frac{\exp(x_j) - \exp(-x_j)}{\frac{\exp(x_j)}{R_i^+} - \frac{\exp(-x_j)}{R_i^-}}$$

ahol $R_i^+ > 0$ és $R_i^- < 0$, $i = 1, 2$ konstansok. Két lehetséges R_i^L függvény grafikon a 4. ábrán látható.

4. ábra. [4] Érzésre reagálás (R_i^L) függvény biztonságos kötődésű személyekre.

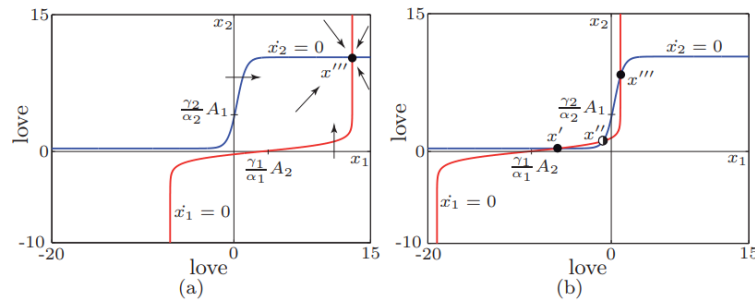
Így a vizsgálandó modell a következő:

$$\begin{aligned}\dot{x}_1 &= -\alpha_1 x_1 + R_1^L(x_2) + \gamma_1 A_2 \\ \dot{x}_2 &= -\alpha_2 x_2 + R_2^L(x_1) + \gamma_2 A_1\end{aligned}$$

A modell nullklínái:

$$\begin{aligned}x_1 &= \frac{1}{\alpha_1} (R_1^L(x_2) + \gamma_1 A_2) & (\dot{x}_1 = 0) \\ x_2 &= \frac{1}{\alpha_2} (R_2^L(x_1) + \gamma_2 A_1) & (\dot{x}_2 = 0)\end{aligned}$$

3 egyensúlyi pont lehetséges (növekvő sorrendben x' , x'' , x''') - ezt a 5. ábra is mutatja. Ha

5. ábra. [4] Nullklínák lehetséges helyzetei és egyensúlyi pontok biztonságos kötődésű párokra.

A_1 és A_2 elég nagyok, akkor csak 1 egyensúlyi pont van, és ez aszimptotikusan stabilis.

3.1.1. Állítás ([4]). *Ha egyetlen egyensúlyi pont létezik, és $A_i > 0$, $i = 1, 2$, akkor az előző fejezet (2.2.1)-(2.2.5) állításai itt is érvényesek.*

Bizonyítás. 1. A (2.2.1) állítást ugyanazzal az érveléssel lehet bizonyítani mint az előző fejezetben.

2. A rendszer $\bar{x}$ egyensúlyi pontja szigorúan pozitív. Ez látszik $A_i > 0$, $i = 1, 2$ esetén a nullklínák helyzetéből.
3. A $(0, 0)$ pontból a megoldás folyamatos növekedéssel az egyensúlyi pontba visz. Ez fázisképből látszik.
4. γ_i , illetve A_i növelésével a nullklínákat toljuk jobbra illetve felfelé, így a nullklínák szigorúan monoton növekedése miatt $\bar{x}_1$ és $\bar{x}_2$ is növekszik.

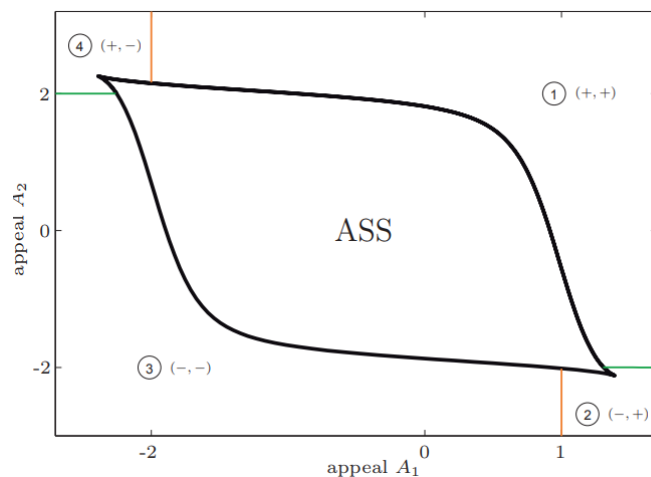
□

Vizsgáljunk bifurkációt A_1 és A_2 változtatására. A nullklínák eltolásával x' és x'' [valamint x'' és x'''] ütközhetnek, és eltűnhetnek, ez a nyereg-csomópont bifurkáció. Egy konkrét példa arra, hogy mikor hány egyensúlyi pont létezik, a 6. ábrán látható. Mivel kezdetben a $(0, 0)$ a megoldások kiindulópontja, több egyensúlyi pont esetén az a fő kérdés, hogy melyik egyensúlyi pont vonzásában van a $(0, 0)$ (7. ábra).

Érdekes jelenség az **átmeneti blöffölés**. Ez például úgy valósulhat meg, hogy az egyik fél rövidebb-hosszabb ideig magasabbnak tünteti fel a vonzerejét:

$$A_i^* := A_i + B_i$$

ahol $B_i > 0$ az i személy blöffölésének intenzitása. Ezzel átmenetileg a nullklína eltolódik, a fáziskép előnyösebbre változik. Akkor van értelme a blöffölésnek, ha anélkül a $(0, 0)$ a negatív x' egyensúlyi pont vonzásában van, viszont A_i^* esetén már a pozitív x'''

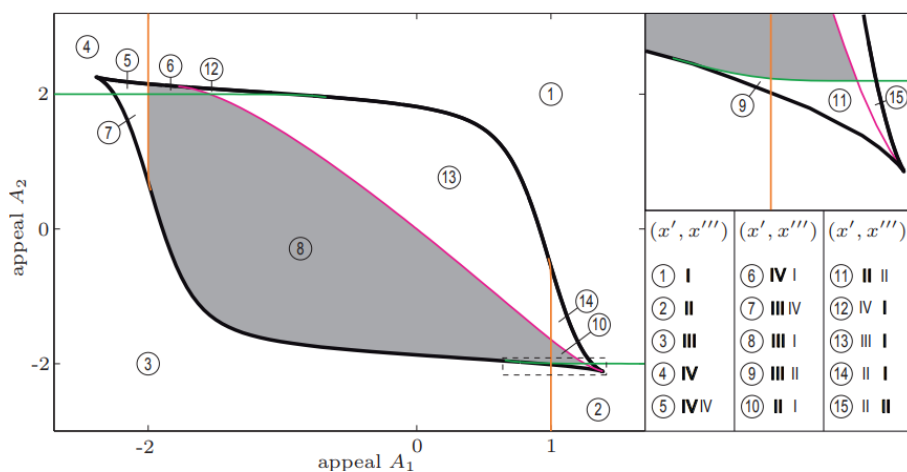
6. ábra. [4] Adott $\alpha_i, \gamma_i, R_i^+, R_i^-$ paraméterek esetében A_1 és A_2 függvényében hány egyensúlyi pont létezik. ASS (alternative stable states) jelenti azt a részt, ahol több (jelen esetben 3) egyensúlyi pont létezik. ASS területén kívül az érzések előjelei vannak jelölve az ábrán.

vonzásába kerül. Ekkor amíg tart a blöffölés, közelednek az érzések x''' felé, és ha eléggé közel kerülnek hozzá, onnan már a blöffölés nélkül is pozitív egyensúlyi helyzet felé tart a kapcsolat.

Úgy is lehet blöffölni, hogy pozitívabbnak tüntetjük fel az érzéseinket, mint amilyenek:

$$x_i^* := x_i + B_i$$

ahol $B_i > 0$ szintén az i személy blöffölésének intenzitását fejezi ki. Így $R_j^l(x_i)$ helyett $R_j^l(x_i + B_i)$ kerül a modellbe. Így vagy az $\dot{x}_1 = 0$ nullklína toródik lefele, vagy az $\dot{x}_2 = 0$ nullklína toródik balra, és a végeredmény hasonló mint az előző esetben.

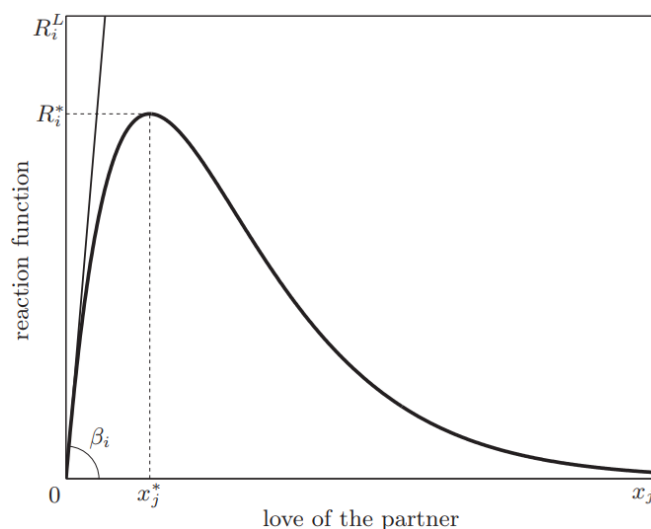
7. ábra. [4] ASS felosztása A_1 és A_2 függvényében. Adott alterületen x' és x''' a jelmagyarázat szerinti síknegyedben vannak, és az origóból induló megoldások a vastagbetűs síknegyedben lévő egyensúlyi pont felé tartanak. A szürke régió az, ahol van értelme átmeneti blöffölésnek.

3.2. Bizonytalan kötődésű és elfogulatlan felek kapcsolati modellje

3.2.1. Definíció ([4]). Legyen $x_j^* > 0$ konstans. Ha az (2)-es modellben lévő R_i^L függvényre $0 < x_j < x_j^*$ esetén $\frac{dR_i^L}{dx_j} > 0$, és $x_j > x_j^*$ esetén $\frac{dR_i^L}{dx_j} < 0$ akkor az i személy bizonytalan kötődésű.

Tehát most bizonytalan kötődésű párokat tanulmányozunk, olyanokat, ahol R_1^L és R_2^L a csökkenés ellenére pozitív marad (lásd 8. ábra):

$$R_i^L(x_j) := \beta_i x_j \exp(-k_i x_j) \quad (6)$$

8. ábra. [4] R_i^L függvény (a másik érzésére reagálás függvénye) bizonytalan kötődésű személyre.

3.2.1. Állítás ([4]). *Legerősebb a másik érzésére reagálás*

$$x_j^* = \frac{1}{k_i}$$

esetén, a maximum értéke pedig

$$R_i^* = R_i^L(x_j^*) = \frac{1}{e} \frac{\beta_i}{k_i}.$$

Bizonyítás.

$$\frac{dR_i^L(x_j)}{dx_j} = \beta_i (1 - k_i x_j) \exp(-k_i x_j)$$

□

Látható ezen állítás alapján, hogy k_i az i személy bizonytalanságának mértékét fejezi. β_i pedig azt jelzi, mennyire befolyásolja i személyt a másik szerelme.

Tehát egy bizonytalan kötődésű párt $\alpha_i, \beta_i, \gamma_i, k_i, A_i, i = 1, 2$ pozitív paraméterek határoznak meg. Ezt a modellt vizsgáljuk:

$$\begin{aligned}\dot{x}_1 &= -\alpha_1 x_1 + R_1^L(x_2) + \gamma_1 A_2 \\ \dot{x}_2 &= -\alpha_2 x_2 + R_2^L(x_1) + \gamma_2 A_1\end{aligned}\quad (7)$$

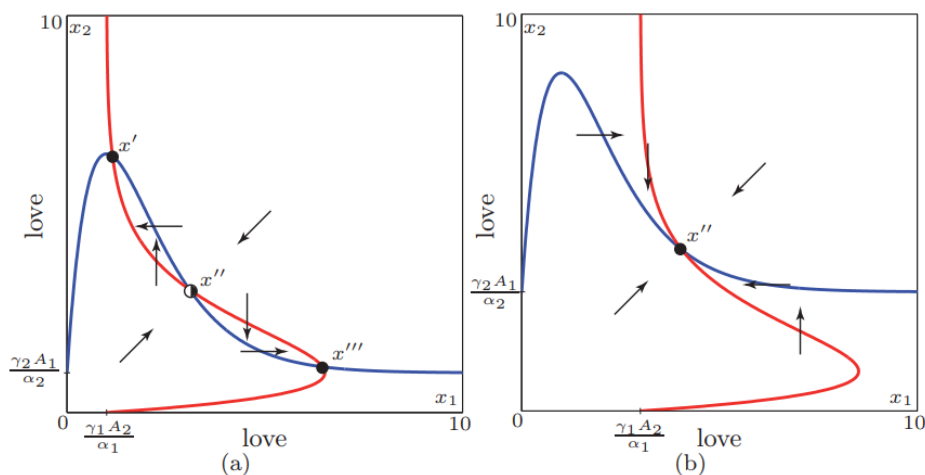
Az első síknegyedből nem lépnek ki a megoldások, ezért a fázisképeket is csak az első síknegyedben vizsgáljuk ebben a fejezetben.

3.2.1. Felek megegyező paraméterekkel

Ha a két félnek minden paramétere megegyezik, vagyis $\alpha_1 = \alpha_2 =: \alpha, \beta_1 = \beta_2 =: \beta, \gamma_1 = \gamma_2 =: \gamma, k_1 = k_2 =: k, A_1 = A_2 =: A$, akkor a nullklínák egyenletei így néznek ki:

$$\begin{aligned}x_1 &= \frac{\beta}{\alpha} x_2 \exp(-kx_2) + \frac{\gamma}{\alpha} A & (\dot{x}_1 = 0) \\ x_2 &= \frac{\beta}{\alpha} x_1 \exp(-kx_1) + \frac{\gamma}{\alpha} A & (\dot{x}_2 = 0)\end{aligned}$$

A nullklínáknak 1 vagy 3 metszéspontjuk lehet. Az 9(a) ábrán x' és x''' stabil csomók, és

9. ábra. [4] Nullklínák (bizonytalan kötődésű pároknál). $\alpha = 1, \beta = 15, \gamma = 1, k = 1$, és (a) ábrán $A = 1$, (b) ábrán $A = 3$.

x'' nyereg.

Legyen most a 9(b) ábrának megfelelően $\alpha = 1, \beta = 15, \gamma = 1, k = 1, A = 3$. Megvizsgálom az $x'' := (x_1'', x_2'')$ egyensúlyi pont stabilitását. A Jacobi mátrix a következő:

$$\begin{pmatrix} -\alpha & \beta(1 - kx_2) \exp(-kx_2) \\ \beta(1 - kx_1) \exp(-kx_1) & -\alpha \end{pmatrix}\quad (8)$$

Behelyettesítem x'' koordinátáit. Ezután, figyelembe véve, hogy $x_1'' = x_2''$, és végül a paraméterek értékeit behelyettesítve, a Jacobi mátrix sajátértékei:

$$\lambda_{1,2} = -\alpha \pm \frac{\beta|1 - kx_1''| \exp(-kx_1'')}{2} = -1 \pm \frac{15|1 - x_1''| \exp(-x_1'')}{2}$$

$\lambda_2 < 0$ nyilván, de λ_1 előjele milyen? $4 < x_1'' < 5$, mert az $\dot{x}_2 = 0$ nullklína $x_1 = 4$ behelyettesítésre a következő értéket veszi fel:

$$x_2 = 15x_1 \exp(-x_1) + 3 \approx 4,1 > 4,$$

és $x_1 = 5$ behelyettesítésre a következő értéket veszi fel:

$$x_2 = 15x_1 \exp(-x_1) + 3 \approx 3,5 < 4.$$

Ezért

$$\begin{aligned} |1 - x_1''| < 4 \quad \text{és} \quad \exp(-x_1'') < \exp(-4) \\ \text{így} \quad \frac{15|1 - x_1''| \exp(-x_1'')}{2} < \frac{15 \cdot 4 \exp(-4)}{2} \approx 0,54 \end{aligned}$$

Tehát $\lambda_1 < 0$. Azaz azt kaptam, hogy mindkét sajátérték valós és negatív, ami azt jelenti, hogy x'' egyensúlyi pont stabilis csomó.

3.2.2. Állítás ([4]). *Nincs ciklikus megoldása (7)-es modellnek ($\alpha_1 = \alpha_2 =: \alpha, \beta_1 = \beta_2 =: \beta, \gamma_1 = \gamma_2 =: \gamma, k_1 = k_2 =: k, A_1 = A_2 =: A$ esetén).*

Bizonyítás. A rendszer Jacobi mátrixa (8). Ennek divergenciája -2α . Ez konstans, így nem vált előjelet. A Bendixon kritériumot alkalmazva tehát nincs ciklikus megoldás. $\square$

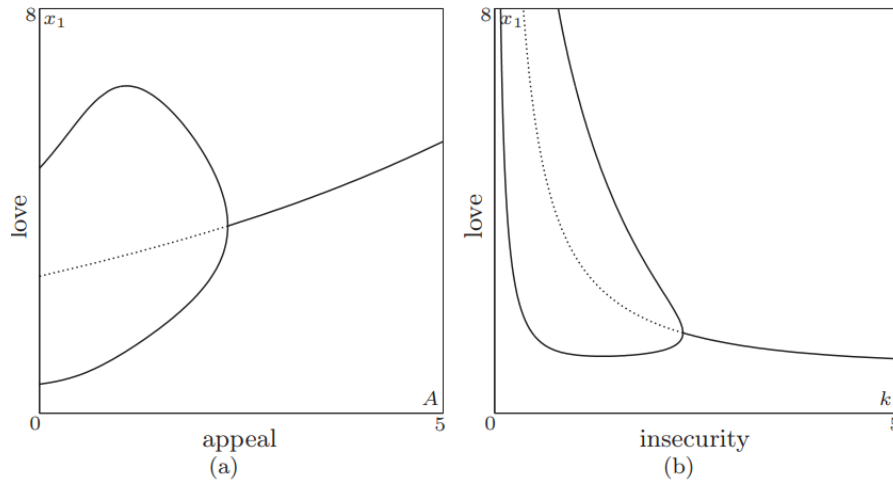
3.2.3. Állítás ([4]). *A rendszer szimmetriája miatt az origóból indulva az x'' egyensúlyi pont felé tart a megoldás.*

Kis A értékekre 3, nagy A értékekre 1 metszéspontja van a nullklínáknak (9. ábra), és adott A értékre bekövetkezik a katasztrofális bifurkáció. Ugyanez érvényes k értékének változtatására is. Ezt villa bifurkációnak hívják, aminek az elnevezése a 10. ábra alapján érthető.

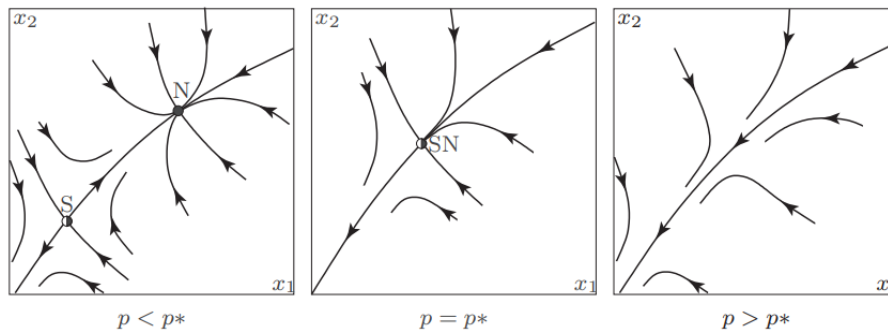
Hasonlóan α, β, γ változtatására is villa bifurkációt kapunk.

3.2.2. Az általános eset

Induljunk ki az előző esetből. Ha A_1 -et növelem a 9.(a) ábrához képest, akkor az x_2 -nullklína felfele tolódik, és a x'' és x''' elkezd közeledni egymáshoz, míg végül eltűnnek egy nyereg-csomó bifurkációban. Ennek működését szemlélteti a 11. ábra. Ha A_1 -et csökkentem a 9.(a) ábrához képest, akkor az x_2 -nullklína lefele tolódik, és x' és x'' közelednek egymáshoz, majd végül eltűnnek. Ugyanez igaz A_2 változtatására is. Ha $A_1 >$

10. ábra. [4] Villa bifurkáció. Az x tengelyen a p paraméter értéke van. Az (a) ábrán A változtatására látjuk, hogyan változik az egyensúlyi pont - pontosabban annak x_1 koordinátája. A (b) ábrán pedig k -ra látjuk ugyanezt. α, β, γ értékei mint korábban. (a) $k = 1$, (b) $A = 1$. A folytonos vonal stabil egyensúlyi pont, a szaggatott pedig instabil egyensúlyi pont jelenlétét mutatja.

11. ábra. [4] Nyereg-csomópont bifurkáció. S: nyereg [saddle], N: csomópont [node].

A_2 , akkor az origóból az x' felé tart a megoldás, ha pedig $A_1 < A_2$, akkor az origóból az x''' felé tart a megoldás. Tehát ha az i személy vonzóbb, akkor a kapcsolat olyan állapot felé tart, amiben i társa elégedettebb.

Induljunk ki újból az azonos paraméterekkel rendelkező párok esetéből. k_2 növelésével megváltozik az x_2 -nullklína, x'' és x''' lejjebb kerül. Ha $k_1 < k_2$, akkor az origóból az x''' felé tart a megoldás, ha pedig $k_1 > k_2$, akkor az origóból az x' felé tart a megoldás. Aki bizonytalanabb, az lesz elégedetlenebb a kapcsolatával. Végeredményben tehát k (bizonytalanság) változtatásával hasonlót érünk el, mint A változtatásával.

α_2 növekedésével az x_2 -nullklína lejjebb tolódik, és x''' felé tart az origóból induló megoldás. α_i növelése, vagyis i egyén felejtésének gyorsulása a párjának kedvezőbb egyensúlyi helyzetet teremt. β_2 növekedésével feljebb tolódik az x_2 -nullklína. Ekkor az origóból az x' felé tart a megoldás. Emiatt magasabb β_i az i személynek kedvezőbb. γ_2 növekedése x_2 -nullklína feljebb tolódását eredményezi. Ekkor az origóból az x' felé tart a megoldás. Emiatt magasabb γ_i az i személynek kedvezőbb.

Általában igaz, hogy a bizonytalan kötődésű kapcsolatokban két egyensúlyi pont lehetséges, azonban ezek sokszor kiegyensúlyozatlanok, x_1 jóval nagyobb mint x_2 , vagy fordítva. Ez a való életben sokszor súrlódási pontot jelent.

3.3. Szerelmi ciklusok

3.3.1. Állítás ([4]). *Elfogulatlan párok kapcsolataira nem létezik periodikus megoldás.*

Bizonyítás. Elfogulatlan párok differenciálegyenlet-rendszere a következőképp néz ki:

$$\dot{x}_1 = f_1(x_1, x_2) = -\alpha_1 x_1 + R_1^L(x_2) + \gamma_1 A_2$$

$$\dot{x}_2 = f_2(x_1, x_2) = -\alpha_2 x_2 + R_2^L(x_1) + \gamma_2 A_1$$

ahol most R_i^L tetszőleges folytonosan differenciálható függvény. f divergenciája

$$\operatorname{div}(f) = -(\alpha_1 + \alpha_2),$$

ami konstans. Tehát a Bendixon kritériumot alkalmazva, nem létezik ciklikus megoldás. $\square$

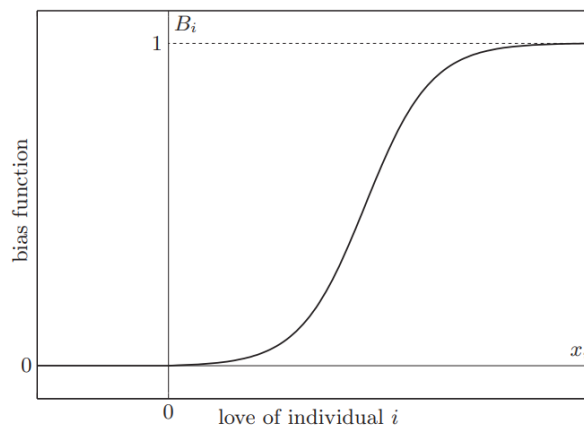
Ha i személy elfogult, az azt jelenti, hogy R_i^L vagy R_i^A függvényt befolyásolja x_i (lásd 3.1.2 definíció). A vonzerőre vonatkozó elfogultságot a következőképp fejezhetjük ki a modellben:

$$R_i^A(x_i) := (1 + b_i^A B_i^A(x_i)) \gamma_i A_i$$

ahol $B_i^A(x_i) = 0$ ha $x_i \leq 0$, és utána 1-ig növekszik. Először konvex, majd konkáv. Lásd 12. ábra. b_i^A pedig az vonzerőre vonatkozó elfogultság együtthatója. A szerelemre reagálásban való elfogultságot a következőképp fejezhetjük ki a modellben:

$$R_i^L(x_i, x_j) := (1 + b_i^L B_i^L(x_i)) R_i^L(0, x_j)$$

ahol $B_i^L(x_i)$ ugyanolyan mint $B_i^A(x_i)$, és b_i^L pedig a szerelemre vonatkozó elfogultság együtthatója. Elfogulatlan párokra $b_i^A = 0$ és $b_i^L = 0$.

12. ábra. [4] $B_i(x_i)$ függvény grafikonja

3.3.1. Definíció ([4]). *Azon elfogult személyek, akikre $b_i > 0$, szinergikusak.*

3.3.2. Definíció ([4]). *Azon elfogult személyek, akikre $b_i < 0$, plátóiak.*

3.3.2. Állítás ([4]). *Ha a kapcsolatban mindkét fél biztonságos kötődésű, akkor kapcsolatuknak alakulásában nem létezik periódus.*

Bizonyítás. Csak azt bizonyítom, hogy Hopf bifurkációval nem jelenhet meg határciklus. Most az általános modelltől kell kiindulnunk, ami a következő:

$$\begin{aligned}\dot{x}_1 &= f_1(x_1, x_2) = -\alpha_1 x_1 + R_1^L(x_1, x_2) + R_1^A(x_1, A_2) \\ \dot{x}_2 &= f_2(x_1, x_2) = -\alpha_2 x_2 + R_2^L(x_1, x_2) + R_2^A(x_2, A_1)\end{aligned}\tag{9}$$

A modell divergenciája:

$$\operatorname{div}(f) = -\alpha_1 - \alpha_2 + \frac{dR_1^L}{dx_1} + \frac{dR_1^A}{dx_1} + \frac{dR_2^L}{dx_2} + \frac{dR_2^A}{dx_2}$$

Ha i személy szinergikus, akkor

$$\frac{dR_i^L}{dx_i} \geq 0 \quad \frac{dR_i^A}{dx_i} \geq 0$$

és legalább az egyik egyenlőtlenségre szigorúan nagyobb igaz. Ha i személy plátói, akkor fordított egyenlőtlenségek igazak. Két plátói személy esetén tehát a divergencia mindig negatív, így Bendixon kritérium alapján ilyenkor nincs periodikus pálya.

Egyéb esetben a Bendixon kritérium nem segít. Viszont bizonyítható, hogyha a két személy biztonságos kötődésű,

$$\frac{dR_1^L}{dx_2} > 0 \quad \frac{dR_2^L}{dx_1} > 0$$

akkor periodikus megoldás nem állhat elő Hopf bifurkáció során. Indirekt tegyük fel, hogy előállhat. Ekkor a Jacobi mátrixnak

$$J := \begin{pmatrix} \frac{df_1}{dx_1} & \frac{df_1}{dx_2} \\ \frac{df_2}{dx_1} & \frac{df_2}{dx_2} \end{pmatrix}$$

az egyensúlyi pontban kiértékelve ki kell elégítenie a következőket:

$$\operatorname{Tr}(J) = 0 \quad \det(J) > 0$$

Ezért $\frac{df_1}{dx_1} + \frac{df_2}{dx_2} = 0$, ami azt jelenti, hogy $\frac{df_1}{dx_1} \cdot \frac{df_2}{dx_2} \leq 0$. Ugyanakkor

$$\det(J) = \frac{df_1}{dx_1} \cdot \frac{df_2}{dx_2} - \frac{df_1}{dx_2} \cdot \frac{df_2}{dx_1},$$

$$\frac{df_1}{dx_2} = \frac{dR_1^L}{dx_2}, \quad \frac{df_2}{dx_1} = \frac{dR_2^L}{dx_1},$$

$$\text{így } \det(J) < 0$$

Így a Hopf bifurkációt kizártuk. □

3.3.1. Határciklus létezése

Most már csak az hiányzik, hogy mutassunk olyan modellt, ahol létezik periódus. Legyen a pár mindkét tagja vonzerőre reagálásában szinergikus, bizonytalan kötődésű. A modell

$$\begin{aligned}\dot{x}_1 &= -\alpha_1 x_1 + R_1^L(x_2) + (1 + b_1^A B_1^A(x_1)) \gamma_1 A_2 \\ \dot{x}_2 &= -\alpha_2 x_2 + R_2^L(x_2) + (1 + b_2^A B_2^A(x_2)) \gamma_2 A_1\end{aligned}\tag{10}$$

ahol b_1^A, b_2^A pozitív, és

$$R_i^L(x_j) := \beta_i k_i x_j \exp(-(k_i x_j)^{n_i}) \quad \beta_i > 0, k_i > 0 \text{ és } n_i \text{ pozitív egész}$$

$$B_i^A(x_i) := x_i^{2m_i} / (x_i^{2m_i} + \sigma_i^{2m_i}) \quad \sigma_i > 0 \text{ és } m_i \text{ pozitív egész}$$

Ezek megfelelnek a korábbi követelményeinknek B_i^A -ra, illetve bizonytalan kötődésű R_i^L függvényre (még ha ez nem is egyezik meg a (6) függvénnyel). Keressük meg R_i^L maximum helyét:

$$\begin{aligned}\frac{dR_i^L(x_j)}{dx_j} &= \beta_i k_i \exp(-(k_i x_j)^{n_i}) + \beta_i k_i x_j \exp(-(k_i x_j)^{n_i}) (-n_i (k_i x_j)^{n_i-1} k_i) \\ &= \beta_i k_i \exp(-(k_i x_j)^{n_i}) (1 - x_j n_i k_i^{n_i} x_j^{n_i-1})\end{aligned}$$

$$\frac{dR_i^L(x_j)}{dx_j} = 0, \quad \text{ha } 1 - x_j n_i k_i^{n_i} x_j^{n_i-1} = 0$$

Így R_i^L maximum helye:

$$x_j = \frac{1}{k_i} \sqrt[n_i]{\frac{1}{n_i}}$$

Ebből látszik, hogy k_i az i személy bizonytalanságának mértékét fejezi ki. Rögzítsük le a paramétereket az alább meghatározott értékekre:

$\alpha_1 = 0.36$	$k_1 = 0.08$	$n_1 = 1$	$\beta_1 = 0.75$
$A_1 = 0.1$	$\sigma_1 = 1$	$m_1 = 4$	$\gamma_1 = 1$
$\alpha_2 = 0.2$	$k_2 = 1.5$	$n_2 = 4$	$\beta_2 = 10.66$
$A_2 = 0.1$	$\sigma_2 = 1$	$m_2 = 4$	$\gamma_2 = 1$

Továbbá először legyen $b_1^A := 0$ és $b_2^A := 0$. Tudjuk, hogy ekkor nem létezik periodikus megoldás (3.3.1. állítás), és meg lehet határozni a stabil egyensúlyi pontot. Ezután b_1^A és

b_2^A értékeit növelve észrevehető, hogy $b_1^A = 2.93$ és $b_2^A = 0$ értékre keletkezik ciklus, ami nagyon kicsi, de tovább növelve b_1^A -t nagyobb lesz. Tehát találtunk példát arra, hogy kapcsolat dinamikája ciklikus tud lenni Rinaldi kapcsolati modellje alapján.

3.4. Időkésleltetés vizsgálata

Késleltetett lineáris homogén differenciálegyenlet-rendszer:

$$\dot{x}(t) = \sum_{j=1}^n A_j x(t - \tau_j) \quad (11)$$

ahol $\tau_j \geq 0$ ($j = 1, \dots, n$) jelenti a késleltetéseket. Keressük a megoldásait $x(t) = e^{\lambda t} \xi$ alakban, ahol ξ konstans vektor. Ekkor

$$\dot{x}(t) = e^{\lambda t} \lambda \xi = \sum_{j=1}^n A_j e^{\lambda(t-\tau_j)} \xi, \quad \text{így} \quad \lambda \xi = \sum_{j=1}^n A_j e^{-\lambda \tau_j} \xi$$

$$\left(\lambda I - \sum_{j=1}^n A_j e^{-\lambda \tau_j} \right) \xi = 0$$

Ez $\xi \neq 0$ -ra akkor és csak akkor teljesül, ha

$$\det\left(\lambda I - \sum_{j=1}^n A_j e^{-\lambda \tau_j}\right) = 0 \quad (12)$$

Ez a **karakterisztikus egyenlet** késleltetett lineáris homogén differenciálegyenlet-rendszer esetén.

Késleltetett nemlineáris differenciálegyenlet-rendszer

$$\dot{x}(t) = f(x(t - \tau_1), \dots, x(t - \tau_n)) \quad (13)$$

stabilitásvizsgálatához linearizálni kell a rendszert. Legyen x^* egyensúlyi pont, és $x(t)$ megoldás. Ekkor ha $y(t) = x(t) - x^*$, akkor

$$\begin{aligned} \dot{y}(t) = \dot{x}(t) &= f(x(t - \tau_1), \dots, x(t - \tau_n)) = f(y(t - \tau_1) + x^*, \dots, y(t - \tau_n) + x^*) \\ &\approx f(x^*, \dots, x^*) + f'(x^*, \dots, x^*) [y(t - \tau_1), \dots, y(t - \tau_n)]^T \\ &= f'(x^*, \dots, x^*) [y(t - \tau_1), \dots, y(t - \tau_n)]^T \end{aligned}$$

Az eredeti rendszer stabilitása x^* egyensúlyi pontban megegyezik az új közelített rendszer stabilitásával a $(0, 0)$ pontban. Ez a kapott **linearizált rendszer** szebb alakban így írható:

$$\dot{y}(t) = \sum_{j=1}^n A_j y(t - \tau_j)$$

ahol A_j a τ_j -hez tartozó Jacobi mátrix az egyensúlyi pontban kiértékelve.

Hogy jön az időkéseleltetés a kapcsolatok modelljéhez? Amíg egyik fél megbizonyosodik a másik szerelméről (vagy bármilyen érzéséről), az időbe telik. Sőt az is időt igényelhet,

hogy valaki ki merje mutatni vagy el merje mondani az érzéseit. Ezért Liao és Ran [3], illetve Son és Park [5] azt vizsgálták, hogy az időkésltetésnek milyen hatása van a kapcsolatok Rinaldi-féle modelljére.

Liaoék csak elfogulatlan párokat vizsgáltak, és nem tértek ki arra, hogy az érzésekre reagálás függvényének típusaitól hogyan függhet a stabilitás és a Hopf bifurkáció, ezért az ő eredményeikkel rövidebben foglalkozom. Modelljük a következő:

$$\begin{aligned}\dot{x}_1(t) &= -\alpha_1 x_1(t) + b_1 f(x_2(t - \tau_2)) + \gamma_1 A_2 \\ \dot{x}_2(t) &= -\alpha_2 x_2(t) + b_2 f(x_1(t - \tau_1)) + \gamma_2 A_1\end{aligned}\tag{14}$$

ahol τ_1, τ_2 az időkésltetések. Legyen (x_1^*, x_2^*) egyensúlyi pont.

$$y_1(t) = x_1(t) - x_1^*, \quad y_2(t) = x_2(t) - x_2^*,$$

így

$$\begin{aligned}\dot{y}_1(t) = \dot{x}_1(t) &= -\alpha_1 x_1(t) + b_1 f(x_2(t - \tau)) + \gamma_1 A_2 = -\alpha_1 y_1(t) + b_1 f(y_2(t - \tau) + x_2^*) \\ &\quad + \gamma_1 A_2 - \alpha_1 x_1^* = -\alpha_1 y_1(t) + b_1 f(y_2(t - \tau) + x_2^*) - b_1 f(x_2^*),\end{aligned}$$

és $\dot{y}_2(t)$ hasonlóan számolható, ezért

$$\text{ha } g(y_j(t)) = f(y_j(t) + x_j^*) - f(x_j^*), \quad \text{akkor}$$

$$\begin{aligned}\dot{y}_1(t) &= -\alpha_1 y_1(t) + b_1 g(y_2(t - \tau_2)) \\ \dot{y}_2(t) &= -\alpha_2 y_2(t) + b_2 g(y_1(t - \tau_1))\end{aligned}$$

Az egyensúlyi pont ebben a rendszerben a $(0, 0)$ pont. Linearizálva a rendszert, a következő egyenletrendszert kapjuk:

$$\begin{aligned}\dot{V}_1(t) &= -\alpha_1 V_1(t) + b_1 d V_2(t - \tau_2) \\ \dot{V}_2(t) &= -\alpha_2 V_2(t) + b_2 d V_1(t - \tau_1)\end{aligned}$$

ahol $d = g'(0)$. Ennek karakterisztikus egyenlete $\tau := \tau_1 + \tau_2$ esetén:

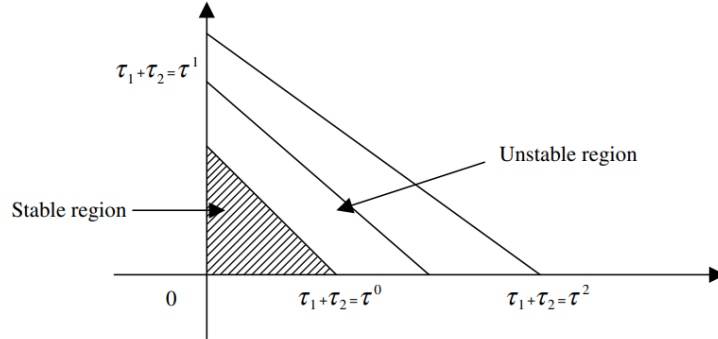
$$\begin{vmatrix} \lambda + \alpha_1 & -b_1 d \exp(-\lambda \tau_2) \\ -b_2 d \exp(-\lambda \tau_1) & \lambda + \alpha_2 \end{vmatrix} = 0$$

Legyen ω_0 az a szám, amire a karakterisztikus egyenlet gyökei $\pm i\omega_0$.

3.4.1. Állítás ([3]).

$$\tau^j := \frac{1}{\omega_0} \left[\arcsin\left(-\frac{(\alpha_1 + \alpha_2)\omega_0}{b_1 b_2 d^2}\right) + 2j\pi \right] \quad j = 0, 1, 2, \dots$$

Ha a (14) rendszerre $0 \leq \tau \leq \tau^0$, akkor az egyensúlyi pont aszimptotikusan stabil. Ha $\tau > \tau^0$, akkor az egyensúlyi pont instabil. τ^j ($j = 0, 1, 2, \dots$) értékeire Hopf-bifurkáció történik.

13. ábra. [3] Stabilitás τ_1 és τ_2 függvényében. A sátozott rész stabil, az üres instabil. Hopf bifurkáció történik az egyenesek mentén (vagyis ahol $\tau_1 + \tau_2 = \tau^j$).

Áttérek Son és Park tanulmányára. Először az elfogulatlan párok modelljét vizsgálták:

$$\begin{aligned} \dot{x}_1(t) &= -\alpha_1 x_1(t) + R_1(x_2(t - \tau)) + \gamma_1 A_2 \\ \dot{x}_2(t) &= -\alpha_2 x_2(t) + R_2(x_1(t - \tau)) + \gamma_2 A_1 \end{aligned} \quad (15)$$

ahol $\tau \geq 0$ a késleltetés ideje, R_i bármilyen lehet, és korábbiakhoz hűen $\alpha_i, \gamma_i > 0$.

3.4.2. Állítás ([5]). Legyen (x_1^*, x_2^*) a (15) rendszer egyensúlyi pontja. Ha a rendszer paramétereire

$$(F_1) \quad \alpha_1 + \alpha_2 > 0, \alpha_1 \alpha_2 - c_1 c_2 > 0,$$

$$(F_2) \quad \alpha_1^2 + \alpha_2^2 > 0, \alpha_1^2 \alpha_2^2 - c_1^2 c_2^2 > 0,$$

akkor az (x_1^*, x_2^*) egyensúlyi pont aszimptotikusan stabilis minden $\tau \geq 0$ -ra.

Bizonyítás. A modell linearizáltja:

$$\dot{y}_1(t) = -\alpha_1 y_1(t) + c_1 y_2(t - \tau)$$

$$\dot{y}_2(t) = -\alpha_2 y_2(t) + c_2 y_1(t - \tau)$$

ahol $c_1 = dR_1/dx_2|_{x_2^*}$ és $c_2 = dR_2/dx_1|_{x_1^*}$. Ehhez tartozó karakterisztikus egyenlet:

$$\begin{vmatrix} -\alpha_1 - \lambda & c_1 \exp(-\tau\lambda) \\ c_1 \exp(-\tau\lambda) & -\alpha_2 - \lambda \end{vmatrix} = 0$$

$$\lambda^2 + (\alpha_1 + \alpha_2)\lambda + \alpha_1 \alpha_2 - c_1 c_2 \exp(-2\tau\lambda) = 0$$

(F_1) miatt $\tau = 0$ -ra a sajátértékek valós része negatív.

Tegyük fel, hogy $i\omega$ sajátérték. Ekkor Euler-képlet felhasználásával

$$\omega^2 - \alpha_1\alpha_2 = -c_1c_2 \cos(2\omega\tau),$$

$$(\alpha_1 + \alpha_2)\omega = -c_1c_2 \sin(2\omega\tau).$$

Mindkét egyenletet négyzetre emeljük, és $p := \omega^2$:

$$p^2 - 2\alpha_1\alpha_2p + \alpha_1^2\alpha_2^2 = c_1^2c_2^2 \cos^2(2\omega\tau)$$

$$(\alpha_1^2 + \alpha_2^2 + 2\alpha_1\alpha_2)p = c_1^2c_2^2 \sin^2(2\omega\tau)$$

Majd összeadjuk a két egyenletet:

$$p^2 + (\alpha_1^2 + \alpha_2^2)p + \alpha_1^2\alpha_2^2 - c_1^2c_2^2 = 0. \quad (16)$$

(F_2) teljesülése esetén ennek az egyenletnek nincs pozitív gyöke. Így nem létezhet $i\omega$ sajátérték. Következésképp τ növelése esetén nem válnak a sajátértékek valós részei nem-negatívvá. Tehát (x_1^*, x_2^*) aszimptotikusan stabilis minden $\tau \geq 0$ -ra. $\square$

3.4.3. Állítás ([5]). Ha a (15) rendszer paramétereire

$$(F_1) \quad \alpha_1 + \alpha_2 > 0, \alpha_1\alpha_2 - c_1c_2 > 0,$$

$$(F_2) \quad \alpha_1^2\alpha_2^2 - c_1^2c_2^2 < 0$$

akkor az (x_1^*, x_2^*) egyensúlyi pont aszimptotikusan stabilis $\tau < \tau_0$ -ra, és instabil $\tau > \tau_0$ -ra. Továbbá, $\tau = \tau_0$ esetén a rendszer az (x_1^*, x_2^*) pontban Hopf-bifurkáción megy keresztül.

Bizonyítás. Ennek bizonyítása a (16) egyenletig ugyanaz mint az előző állításnak. (F_2) miatt itt egy pozitív gyöke van (16)-nak,

$$p_0 = \frac{-(\alpha_1^2 + \alpha_2^2) + \sqrt{(\alpha_1^2 + \alpha_2^2)^2 - 4(\alpha_1^2\alpha_2^2 - c_1^2c_2^2)}}{2}, \quad p_0 = \omega_0^2$$

$$\omega_0 = \frac{1}{\sqrt{2}} \left(\sqrt{(\alpha_1^2 - \alpha_2^2)^2 + 4c_1^2c_2^2} - (\alpha_1^2 + \alpha_2^2) \right)^{1/2}$$

$$2\tau_n\omega_0 = \cos^{-1}\left(\frac{\alpha_1\alpha_2 - \omega_0^2}{c_1c_2}\right) + 2n\pi$$

$$\tau_n = \frac{1}{2\omega_0} \cos^{-1}\left(\frac{\alpha_1\alpha_2 - \omega_0^2}{c_1c_2}\right) + \frac{n\pi}{\omega_0} \quad (n = 0, 1, 2, \dots)$$

Vizsgáljuk meg $\operatorname{Re}(d\lambda/d\tau)$ előjelét. A karakterisztikus polinom deriválásával, majd $\tau = \tau_0$ és $\lambda = i\omega_0$ behelyettesítésével látszik, hogy

$$\operatorname{Re} \left[\frac{d\lambda}{d\tau} \right]_{\tau=\tau_0, \lambda=i\omega_0} > 0$$

□

3.4.4. Állítás ([5]). *Lineáris R_i -vel rendelkező és biztonságos kötődésű párok esetén az időképletetés nem tud egyensúlyi pontot instabillá tenni.*

Bizonyítás. Lineáris esetben és biztonságos kötődés esetén is

$$\frac{dR_i}{dx_j} > 0, \quad \text{ezért} \quad c_i > 0.$$

α_1, α_2 pozitívak. Tudjuk, hogy $\tau = 0$ -ra stabil az egyensúlyi pont. Így a 3.4.2 állítás (F_1) feltétele teljesül. Előbbieket miatt (F_2) is teljesül, így minden $\tau \geq 0$ -ra aszimptotikusan stabil az egyensúlyi pont. □

Szinergikus párok esetén az időképletetett modell:

$$\begin{aligned} \dot{x}_1(t) &= -\alpha_1 x_1(t) + R_1(x_2(t-\tau)) + [1 + S_1(x_1(t))] \gamma_1 A_2, \\ \dot{x}_2(t) &= -\alpha_2 x_2(t) + R_2(x_1(t-\tau)) + [1 + S_2(x_2(t))] \gamma_2 A_1 \end{aligned} \quad (17)$$

ahol

$$S_i(x_i) := \begin{cases} \sigma_i x_i^s / (1 + x_i^s) & \text{ha } x_i \geq 0, \\ 0 & \text{ha } x_i < 0, \end{cases}$$

$\sigma_i > 0$ adott paraméter, $\tau \geq 0$ a késleltetés, $R_i(x_j)$ tetszőleges. A rendszer linearizáltja (x_1^*, x_2^*) egyensúlyi pontban:

$$\begin{aligned} \dot{y}_1(t) &= -\alpha_1 y_1(t) + c_1 y_2(t-\tau) + d_1 y_1(t) \\ \dot{y}_2(t) &= -\alpha_2 y_2(t) + c_2 y_1(t-\tau) + d_2 y_2(t) \end{aligned}$$

ahol $c_1 = dR_1/dx_2|_{x_2^*}$, $c_2 = dR_2/dx_1|_{x_1^*}$ és $d_1 = dS_1/dx_1|_{x_1^*}$, $d_2 = dS_2/dx_2|_{x_2^*}$. Legyen $\alpha_i^s := \alpha_i - d_i$.

3.4.5. Állítás ([5]). *Legyen (x_1^*, x_2^*) a (17) rendszer egyensúlyi pontja. Ha a rendszer paramétereire*

$$(F_1) \quad \alpha_1^s + \alpha_2^s > 0, \alpha_1^s \alpha_2^s - c_1 c_2 > 0,$$

$$(F_2) \quad (\alpha_1^s)^2 + (\alpha_2^s)^2 > 0, (\alpha_1^s)^2 (\alpha_2^s)^2 - c_1^2 c_2^2 > 0,$$

akkor az (x_1^*, x_2^*) egyensúlyi pont aszimptotikusan stabilis minden $\tau \geq 0$ -ra.

Ennek bizonyítása ugyanolyan módon lehetséges mint 3.4.2 állításé.

3.4.6. Állítás ([5]). *Legyen (x_1^*, x_2^*) a (17) rendszer egyensúlyi pontja. Ha a rendszer paramétereire*

$$(F_1) \quad \alpha_1^s + \alpha_2^s > 0, \alpha_1^s \alpha_2^s - c_1 c_2 > 0,$$

$$(F_2) \quad (\alpha_1^s)^2 (\alpha_2^s)^2 - c_1^2 c_2^2 < 0,$$

akkor az (x_1^*, x_2^*) egyensúlyi pont aszimptotikusan stabilis $\tau < \tau_0$ -ra, és instabil $\tau > \tau_0$ -ra. Továbbá, $\tau = \tau_0$ esetén a rendszer az (x_1^*, x_2^*) pontban Hopf-bifurkáción megy keresztül.

Ennek bizonyítása ugyanolyan módon lehetséges mint 3.4.3 állításé.

3.4.7. Állítás ([5]). *Lineáris R_i -vel rendelkező és biztonságos kötődésű párok esetén az időképletelés nem tud egy stabil egyensúlyi pontot instabillá tenni.*

Bizonyítás. Lineáris esetben és biztonságos kötődés esetén is

$$\frac{dR_i}{dx_j} > 0, \quad \text{ezért} \quad c_i > 0.$$

A 3.4.6 állítás (F_1) és (F_2) feltételeinek következménye, hogy

$$c_1 c_2 < \alpha_1^s \alpha_2^s,$$

$$\text{és} \quad \alpha_1^s \alpha_2^s + c_1 c_2 < 0, \quad c_1 c_2 < -\alpha_1^s \alpha_2^s,$$

$$\text{így} \quad c_1 c_2 < -|\alpha_1^s \alpha_2^s| < 0.$$

Ez nem teljesül $c_1, c_2 > 0$ esetén, ezért nem válhat instabillá az egyensúlyi pont. $\square$

3.5. Házasságok sikeressége

Gottman, Murray és tanítványaik több éven át kutatták, hogyan lehetne a párkapcsolatokat -pontosabban házasságokat- modellezni, különös tekintettel arra, hogy felmérjék, egy házasság ki fog-e tartani, vagy válással fog végződni, és ha kitart, akkor boldog vagy boldogtalan lesz a kapcsolat. Kutatásuk menetét, eredményeit a *The Mathematics of Marriage* [2] című könyvben foglalták össze.

Modelljüket már létező párokra állították fel. Megfigyelték a kísérletbe bevont párok kommunikációját konfliktus esetén, és a Gottman által kidolgozott RCISS (Rapid Couples Interaction Scoring System, vagyis párok interakciójának gyors pontozó rendszere) rendszerben pontozták azokat. Ha a nő t időpontban kapott pontszáma W_t , és a férfié H_t , akkor a párbeszéd alakulása a következőképp írható le:

$$\begin{aligned}W_{t+1} &= f(W_t, H_t) \\H_{t+1} &= g(W_{t+1}, H_t)\end{aligned}$$

ahol f és g függvények még pontosításra várnak. Az aszimmetria abból adódik, hogy feltételezzük, a nő beszél előbb.

A párbeszéd alakulását két tényező befolyásolja: az egyén tulajdonságai (érzelmi állapota) - ezt adott t pillanatban jelöljük P_t -vel, és a társ hatása - ezt pedig jelöljük I_{HW} -vel, ha a férj feleségre való hatásáról van szó, és I_{WH} -vel, ha a feleség férjre való hatásáról van szó.

$$P_{t+1} = r_i P_t + \alpha \tag{18}$$

ahol α egy konstans, és r_i az i személy tehetetlensége (mint (1) egyenletrendszerben α , d). Ez az egyenlet ugyan nem differenciálegyenlet, de analóg módon, ahogy egy differenciálegyenlet esetén, úgy most is kereshetünk egyensúlyi pontot. Derivált helyett $P_t = P_{t+1}$ egyenletet kell megoldani, amiből a befolyásolatlan egyensúlyi pont:

$$P := \frac{\alpha}{1 - r_i}$$

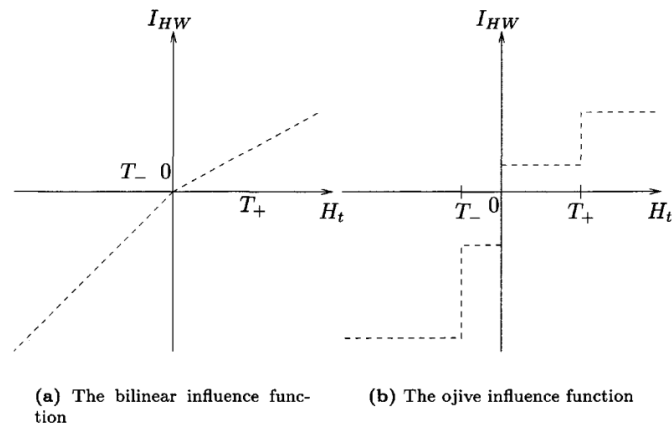
A (18) egyenlet zárt alakban:

$$P_t = r_i^t P_0 + \frac{\alpha(1 - r_i^t)}{1 - r_i}$$

Ha $|r_i| > 1$, akkor $|P_t|$ tart végtelenhez. Ekkor instabil P_t -re a megoldás, ezért ezzel az esettel nem foglalkozik a könyv. Ha $|r_i| < 1$, akkor P_t tart $\alpha/(1 - r_i)$ -hez, ez a stabil állapot (P_0 -tól nem függ).

Az pár egyik tagjának a másikra ható $I_{HW}(H_t)$ (illetve $I_{WH}(W_t)$) függvényére két lehetőséget vázol fel a könyv:

- Ha $H_t < 0$, ha $H_t > 0$, lineáris a függvény, de a meredekség nagyobb negatív H_t -re. 0-ban "összeérnek". Bilineáris függvény.
- Lépcsősfüggvény. Olyan, hogy $H_t > 0$ esetén $|I_{HW}(-H_t)| > |I_{HW}(H_t)|$.

14. ábra. [2] I_{HW} függvény lehetséges grafikonjai

A két függvény grafikonja a 14. ábrán látható.

Tehát most már f és g függvények összetevőit meghatároztuk, így a modell:

$$\begin{aligned} W_{t+1} &= I_{HW}(H_t) + r_1 W_t + a \\ H_{t+1} &= I_{WH}(W_{t+1}) + r_2 H_t + b \end{aligned} \quad (19)$$

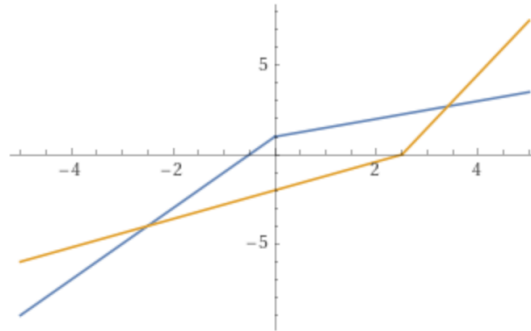
Adott házasságra ismerjük a beszélgetés során minden t időpontban W_t és H_t értékeit. Vannak ezek közül olyan időpontok, amikor azt feltételezhetjük, hogy $I_{WH} = 0$ és $I_{HW} = 0$, így r_1 , r_2 és a , b értékeit megkaphatjuk. Ezután aránylag könnyen I_{WH} és I_{HW} függvényeket is meg lehet becsülni. Tehát egy beszélgetés során gyűjtött adatokból meg lehet határozni az adott pár paramétereit, és a modell alapján megnézni, merre tart a házasságuk.

Határozzuk meg az úgynevezett befolyásolt egyensúlyi pontot. Derivált helyett $W_{t+1} = W_t =: W$ és $H_{t+1} = H_t =: H$ megoldása kell. A következők a nullklínák:

$$\begin{aligned} W &= \frac{I_{HW}(H) + a}{1 - r_1} \\ H &= \frac{I_{WH}(W) + b}{1 - r_2} \end{aligned}$$

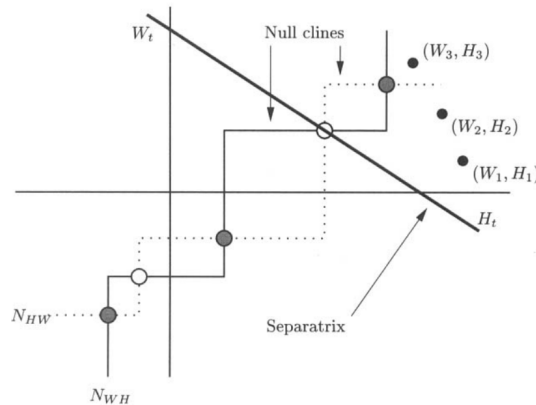
Bilineáris I_{HW} és I_{WH} függvények esetén a nullklínák lehetséges helyzetét szemlélteti a 15. ábra. A nullklínák metszéspontjai a befolyásolt egyensúlyi pontok. Ha a párok egymásra hatása lépcsősfüggvény típusú, akkor a nullklínák lehetséges helyzete a 16. ábrán látható. Megjegyzem, hogy a lépcsősfüggvény nem folytonos, ezért az ábra nem pontos, és emiatt a felfedezett egyensúlyi pontok egy része nem megalapozott. Sőt az egész nullklína fogalma így nehezen értelmezhető, mert jelen esetben a nullklínák nem választják ketté a síkot, és

15. ábra. Nullklínákra példa párok bilineáris függvényű egymásra hatása esetén.

ezért nem egyértelmű az sem, hogy melyik "oldalukon" milyen irányba változik W_t és H_t .

16. ábra. [2] Ha I_{HW} és I_{WH} lépcsősfüggvény, akkor a nullklínák bizonyos paraméterekre így néznek ki. Az üres körrel megjelölt egyensúlyi pontok instabilak, a sátrózott körrel megjelöltek stabilak.

3.5.1. Állítás. Az (H_S, W_S) egyensúlyi pont stabilitására szükséges és elégséges feltétel:

$$I'_{WH}(W_S)I'_{HW}(H_S) < (1 - r_1)(1 - r_2)$$

Ennek bizonyítása hosszú, kezdő ötlete, hogy az egyensúlyi pont körül Taylor-sort fejtünk.

A kísérletük során szerzett tapasztalatok és eredmények azt mutatták Gottmanéknak, hogy még nem elég jó a modelljük. Felmerült bennük, hogy a kapcsolat/párbeszéd alakulásában lehetséges, hogy nem ennyire kettéválasztható az egyén érzelmi állapotának hatása és a társ hatása, bár ezen nem módosítottak. Viszont az RCISS pontozó rendszerüket lecserélték SPAFF nevezetű pontozó rendszerre, és hozzávettek a modelljükhöz R és D (javítás és csillapítás) függvényeket, melyek a következőképp néznek ki:

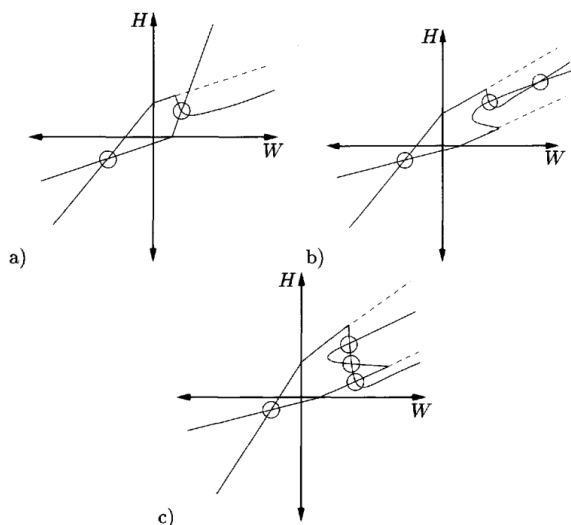
$$R_i(x) = B_i \frac{|x - K_i| - (x - K_i)}{1 - (x - K_i)}$$

$$D_i(x) = C_i \frac{|x - L_i| + (x - L_i)}{1 + (x - L_i)}$$

ahol $K_i < 0$, $L_i > 0$ és $B_i, C_i > 0$ paraméterek. Így a teljes modell:

$$\begin{aligned} W_{t+1} &= I_{HW}(H_t) + R_W(H_t) + D_w(H_t) + r_1 W_t + a \\ H_{t+1} &= I_{WH}(W_{t+1}) + R_H(W_{t+1}) + D_H(W_{t+1}) + r_2 H_t + b \end{aligned}$$

Bilineáris I függvények esetén lehetséges nullklínák és egyensúlyi pontok a 17. ábrán láthatóak.

17. ábra. [2] Nullklínák és egyensúlyi pontok javítással és csillapítással együtt.

3.5.2. Állítás ([2]). *Az egyensúlyi pont stabilitására szükséges és elégséges feltétel:*

$$|r_1 + r_2| < 1 + r_1 r_2 - (\alpha_1 + \epsilon_1)(\alpha_2 + \epsilon_2) < 2$$

ahol α_1 és α_2 a társ bilineáris hatás függvényének (azaz I_{WH} -nek és I_{HW} -nek) a meredeksége az egyensúlyi pontban; és ϵ_1, ϵ_2 a javítás/csillapítás függvény meredeksége az egyensúlyi pontban.

A könyvben még hosszú fejezet foglalkozik azzal, hogy hogyan lehet beavatkozni egy házasságba, hogy az boldog legyen. Viszont itt statisztikákra és pszichológiára alapoznak, és nem arra, hogy a modell paramétereinek változtatása hogyan hat a modell egyensúlyi pontjaira és azok stabilitására, úgyhogy csak néhány mondatban foglalom össze a tartalmát. r_i (érzelmi tehetetlenség) csökkentése, a befolyásolatlan egyensúlyi pont nagyobbá tétele, és az, ha a befolyásolt egyensúlyi pont koordinátái nagyobbak mint a befolyásolatlané, hatnak kedvezően a házasságok kimenetelére.

Valóban, ha $|r_i| < 1$, akkor $0 < 1 - r_i < 2$, így r_i kisebb értéke esetén a hozzá tartozó nullklína közelebb kerül az x tengelyhez, így a pozitív és negatív egyensúlyi pontok

között kisebb a különbség, ami a házasság kiegyensúlyozottságára utal. A befolyásolatlan egyensúlyi pont értékének ($a/(1 - r_1)$ illetve $b/(1 - r_2)$) növelése a nullklínák felfele tolását eredményezi, és így az egyensúlyi pontok koordinátái nagyobbak lesznek.

Források

- [1] J.D. Christy Bieber. *Revealing Divorce Statistics In 2024*. 2024. URL: <https://www.forbes.com/advisor/legal/divorce/divorce-statistics/>.
- [2] John M. Gottman és tsai. *The Mathematics of Marriage: Dynamic Nonlinear Models*. Massachusetts Institute of Technology, 2002. ISBN: 0-262-07226-2.
- [3] Xiaofeng Liao és Jiuhong Ran. “Hopf bifurcation in love dynamical models with nonlinear couples and time delays”. *ScienceDirect* (2005).
- [4] S. Rinaldi és tsai. *Modeling Love Dynamics*. World Scientific Publishing Co. Pte. Ltd., 2016. ISBN: 9789814696319.
- [5] Woo-Sik Son és Young-Jai Park. “Time Delay Effect on the Love Dynamical Model”. *Korean Physical Society* (2011).
- [6] J. C. Sprott. “Dynamical Models of Love”. *Nonlinear Dynamics, Psychology, and Life Sciences* (2004).